

ניטשה - הפאתוס הגדול

— מאת יפעת נבו —

והחקרנים, המשעבדים את עצמם לי עובדתיות. הוא העריך את חשיבות עבודתם של מדענים כמכשירה את ה"קרקע בשביל אנשי "המדע העליון". כלומר: המדע היוצר, "המדע ה"מרקד". כי כל ריקוד הוא דילוג, הינתקות, שיבה — ודילוג. אנשי מדע אמיתיים צריכים להיות "מפליגי ימים" ו"מגלי יבשות" של הרוח.

שאלה: ניטשה הוא בן המאה ה-19. מהן חרומותיו לתרבות המאה ה-20?

ד"ר ישראל אלדר

ד"ר אלדר: השפעתו האישית על חיי הרוח והספרות היתה עצומה. ידועה השפעתו על תומס מאן והרמן הסה ועל הפילוסופיה האקזיסטנציאלית אם כי אין לזהותו עם פילוסופיה זו. ניטשה אינו מסתפק באקזיסטנציה — בקיום — אלא יש לו גם אסנציה, ולדידו, הרצון לעוצמה זו המהות של החיים. ניטשה הוא גם בסיס לפסיכו-אנליזה.

אלמלא השימוש לרעה שעשה ה"נאציון בתורתו של ניטשה, היתה השפעתו בודאי ניכרת יותר — אומר ד"ר אלדר ומוסיף: אני רואה חשיבות רבה לפתיחת דלת אל ניטשה בשביל הקורא העברי הצעיר — הן מבחינת הפאתוס לאמת והן למען התנערות מהרבה אבק מושגים, ואפילו למען הצרכה עצמית-יהודית מחודשת.

בתכניתו של ד"ר ישראל אלדר ו" של הוצאת שוקן להמשיך ולהוציא לאור את יתר כתביו של פרידריך ניטשה, "אנטי-כריסט" ו"הרצון לעוצמה", וגם "זרטוסטרא" יופיע בתרגום חדש.

יהדות, אבל רק את היסודות שוללי החיים.

ניטשה דגל בלמארקיוז האומר ש"ניתן להוריש תכונות בקנות. כלומר: אני יכול לרכוש תכונה במשך חיי ולהוריש. בכך הופכת ה"גזענות" שלו, כביכול, לסונקציה תרבותית ולא תורשתית-פזיות.

התרבות אצלו היא מושג אנושי כללי. הוא היה נגד "האלילים ה"קטנים" — הכתיות וההסתגרות של המדינות הקטנות. וזה בימי ביט-מארק!

בתקופה שכתב את "הולדת הטר-גדיה" עומדת האסתטיקה במרכז תור-תו, והוא מוצא ביופי את צידוקם של החיים. רק אחרייך בא הרצון לעוצמה, כהמשך, תוך שיחרורו מהשפעת שופנהאור, שראה באסתטיקה את ה"השתחררות מרצון החיים. ניטשה טען להפך: חיוב החיים. אבל איך? ה"ניגוד בין היסוד הדיוניסי-הייצרי ובין היסוד האפוליני-התבוני, הוא היוצר את הטרגדיה. לדעתו, אפולון הציל את התרבות היוונית מן ההשתלטות הדיוניסית והעניק לה את ההוד וה"עידון המתבטאים בטרגדיה. בתקופה מאוחרת יותר אצל ניטשה, דיוניסוס הוא כבר לא הכוח הפראי אלא ה"סינתזה: היצר בפיקוח הרוח. מה ש"קרוי היום סובלימציה. ניטשה טוען שהאדם צריך להתגבר על ה"חייתיות שבו, אבל לא לבטלה. לכן, ראשיתה של כל עוצמה היא התגברות האדם על עצמו.

ניטשה היה נגד האופטימיות ה"שטחית השוללת את קיום הטוב. הוא קיבל את הסבל כנתון של החיים, וחיבב אותו כתנאי לכל התעלות ו"יצירה": "אילו גתה היה פאוסט — הוא לא היה יוצר את פאוסט". ה"יצירה היא פרי מחסור ופרי סובלי-מציה. הסבל, אם כן, הוא צורך ה"תרבות, כאשר "תרבות" היא חידוש ועילוי.

ניטשה העמיד את הספק והשאלה כעיקר מתודולוגי בשאיפה לאמת. ב"תורת ההכרה הפרינציפ הזוה ישן, אבל לא לגבי תורת המוסר. פה היו דברים מקודשים. מכאן אי-ההבנה כלפי ניטשה. הוא מנתץ "אלים" רבים, אבל זה אינו אומר שהוא שולל כל מה שהוא מנתץ. הרשות וה"חובה בידך, כאדם, לבדוק ולנתץ כל דבר, כדי להגיע למקורו לפני ש"אתה מאשר אותו כערך. להניח כל אפשרות, לא לשים "טאבו" על שום דבר. ומכאן הניסוח הפרובוקאטיבי של ניטשה לדברים. חשיבות המתודה שלו היא בחתירה ללא רחם לאמת, בראש וראשונה לגבי עצמו.

שאלתי: הצחוק הוא אחד מביטויי היסוד בחיינו. מה יחסו של ניטשה לצחוק?

ד"ר אלדר: הצחוק הוא ביטוי של התגברות האדם על החולשת או על הפחד, על המיאוס, על השלילה. הצחוק, ובן זוגו המחול, אלה דימויים אהובים על ניטשה, בהם הוא מבטא את חיוב החיים, למרות הכל.

שאלתי: אחד הספרים המופיע ב"כרך ג' נקרא "המדע העליון" — עליו על מה?

ד"ר אלדר: המדע העליון הוא ה"מדע היוצר. ניטשה העריך את המדע מבחינת הבהירות והדיוק המתחייבים ממנו. אבל הוא, מטבע תפיסתו, לא יכול היה לכבד ביותר את הדגרנים

ניטשה — בעברית?

אומר ד"ר ישראל אלדר, מתרגמו של ניטשה לעברית: "למה לא? והרי לכל הדעות, דינו כדיון אחד מגדולי הפילוסופים שחייבים לצקת את הגוחם לכלי עברי, ללא חובת הוזהות בכל".

עם הופעת הכרך השלישי של כתבי פרידריך ניטשה בעברית (הולדת ה"טרגדיה, המדע העליון; הוצאת שוקן), פניתי למתרגם, ד"ר ישראל אלדר, שהוא גם הוגה-דעות בזכות עצמו,

פרידריך ניטשה

וביקשתיו כי יעמוד על כמה קווי-יסוד בתורת ניטשה: א. יהדות-נצרות. ב. משמעות "הגזע" אצל ניטשה. ג. ה"עלי-אדם" — מיהו? ד. משמעותה של ה"תרבות" הניטשא-נית. ה. השפע כמנוון. ו. החיים המלאים, על סיבלם, כיעורם, וההוד שבהם.

ד"ר אלדר: הרבה ביטויים ש"ניטשה משתמש בהם נגד היהדות מוצאים את צידוקם גם בכך, שבשלב מסויים הוא רואה את היהדות אחראית לנצרות, והוא מבקר את היהדות על שתוללה את הנצרות: "זהו חטא ש"לא יסלח לה לעולם". ניטשה היה מ"מעריצי היהדות השורשית שביטויה הראשוני הוא המקרא, וכן העריך את רצון החיים של העם היהודי עד כדי העמדתו למופת. האנטישמיות היתה אצלו התגלמות האווילות. במקום אחד הוא אומר: "גרמניה זקוקה ליצוא? אם כן, תיצאו את האנטישמים!" או, ביטוי אחר שלו: "יש ערך לאנטי-שמיות, כי היא תדחוף את היהודים למאמץ גדול לקראת מטרת עילאיות יותר".

ה"עלי-אדם" אינו זה המחאכור ל"אחרים מתוך רצון הכאבה. להפך, האדם החלש רוצה להכאיב לאחרים, אומר ניטשה. בעל העוצמה האמיתי אין בו רצון הכאבה. יש בו רצון יצירה, אבל כל דבר חדש יש בו בהכרח רשע ורוע. מדוע? — כי כל דבר חדש בהכרח רוצה לכבוש, והוא כובש על חשבון משהו או מישהו; מכאן שהוא "רע" לגבי המשהו או המישהו שקדמו לה.

מה ששובה את הלב כשקוראים את ניטשה, זו הסרת הצביעות. רק לא הסתגרות מאחורי מסווה של מלים! מושגים כמו "עלי-אדם", "עוצמה", "גזע", הם בעלי משמעות שונה אצלו מזו שיש לה בלשון היומיום שלנו. פעמים אין ספור הוא מדגיש, כי שיפור המין האנושי יכול לבוא רק מתוך מיווג גזעים. וידועה הערצתו להיינה ולשפינוזה. האם צירופו לזרם המחשבה הנאצית אינו בבחינת פרי-דוקס? נכון, ניטשה שלל דברים ב"